

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13, p. 135-150

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12001>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Mahmut Hakkı AKIN – Yrd. Doç. Dr. Enes BAL – Yrd. Doç. Dr. Erhan TECİM

This article was checked by iThenticate.

GÖÇ VE PARÇALANMIŞ AİLE: GÖÇÜN ARDINDA KALANLARIN “DÖNÜŞ” FİLMİNDEKİ YANSIMALARI

Uğur ÇAĞLAK*

ÖZET

Göç geçmişten günümüze insanlığın en önemli toplumsal olgularından birisi olmuştur. Son dönemlerde hem göç alan hem de göç veren ülkelerden birisi olan Türkiye özellikle göç olgusunun iki boyutu olan iç ve dış göç hadisesini yoğun bir şekilde yaşamaktadır. Özellikle Anadolu'dan İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlere doğru yapılan iç göçle birlikte yıllardır ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen tek yönlü işçi göçü hadisesi Türkiye'nin göç pratiklerinin en önemli görünüşlerinden biridir. Her iki göç pratiğini de farklı dinamiklerle incelemek mümkündür. Ancak her iki göç türünde de en önemli sorunlardan birisi tek başına gerçekleşen -kısa ya da uzun süreli- göçlerde ortaya çıkan aile sorunlarıdır. Bu çalışmada da özellikle dış göçle birlikte ortaya çıkan bir sorun üzerine değinilmektedir. Türkiye'den 1960'lı yıllardan bu yana çoğunlukla Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen dış göçün hem göç eden hem de göçün ardında kalanlar açısından çok farklı sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan birisi de göçün ardında kalanlarla birlikte ortaya çıkan “parçalanmış aile” olgusudur. Göçün en önemli sorunlu alanlarından birisi olan parçalanmış aile olgusunu özellikle bugün ülkemizin yurt dışına yoğun göç veren yerlerinde hissetmek mümkündür. Bu çalışmada “göç ve parçalanmış aile” olgusu yıllar önce yayınlanmış olan ve o günün toplumsal ve ekonomik koşullarını yansıtarak bugüne ışık tutan, “Dönüş” sinema filmi üzerinden bir analiz yapılarak açıklamaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dış Göç, Parçalanmış Aile, Sinema, Dönüş

* Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi SBBF Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, El- mek: ugurcaglak@gmail.com

**MIGRATION AND FRAGMENTED FAMILY: REFLECTIONS OF
THE PEOPLE LEFT BEHIND IN THE MOVIE**

“THE RETURN”

ABSTRACT

Migration is one of the most important social phenomena of humanity from past to present. Turkey, one of the countries dealing with internal and external migration, has intensively experienced the two dimensions of the migration, namely emigration and immigration, in recent years. The one-way external immigration of the workers mainly from Anatolia to the European countries for years and the internal migration particularly to the big cities like Istanbul, Ankara and İzmir, are among the most important aspects of immigration practices in Turkey. It is possible to analyze both migration practices with different dynamics. However it is known that when one family member migrates, both types of migration cause family problems whether it is a long or short term separation. This study deals with the problem that emerges especially with external migration. The external migration from Turkey to the European countries since 1960s has resulted in very different outcomes for both immigrants and the people they have left behind. One of the results of this problem is "fragmented family phenomenon". It is possible to observe the fragmented family problem particularly in the regions of our country where external migration rate is high. This study aimed to explain the "migration and fragmented family " case by analyzing "the Return", a movie filmed years ago, which not only reflects the social and economic conditions of the past but also sheds light on today.

STRUCTURED ABSTRACT

As an ancient movement migration is important political, economic and social phenomenon that occurs voluntarily or compulsorily throughout the history. Migration takes place in two different ways as internal migration and external migration. This distinction is related with places.

Internal migration is a movement towards different places of the country while external migration is towards different countries. Migration is sometimes a forced movement. People sometimes are forced to migrate for reasons such as wars, disasters, earthquakes and political problems. Today, migration of millions of people Syria due to war is the best example of forced displacement. Migration is sometimes a voluntary act. People choose to migrate to different countries with the desire to live better. This migration is more about business (economy) and big cities and big countries/cities attract people for migration.

Turkey has experienced both migration forms intensively for decades. Various social and economic problems that come forth in both forms have been analyzed so far. However, most of the research on migration is mainly about immigrants, which has led the studies on migration to be limited to one aspect of the phenomenon heavily. The

Turkish Studies

amount of the research into the people left behind is more than the research into immigrants themselves. This study aimed to make an analysis through the movie “Return”, which was about the people left behind the migration. The movie “Return”, though it was produced in 1973, is of significant importance as it reveals the social problems of its period and exhibits the “broken families” problem that appeared following the migration as well as its reflections on our time. It also gives us a chance to make comparisons about “broken families” issue which is still a current problem today.

The external migration which began in 1960s in our country as a voluntary movement to find a new job and set up a new life still continues today with similar and differing aspects. The mobility, which is usually one way, between Turkey and Europe can be said to have both advantages and disadvantages in short and long term. The migration issue, which was initiated to meet the labor need and close the employment gap, has caused radical changes in the social structure of Turkey and the migrated country. It also led to the emergence of a new type of people called as “gurbetçi” (immigrant), to the development of multicultural social structure in the migrated country along with the wave of a new kind of multi culturalism. Besides it resulted in problems such as adaptation problems, the rise in illegal workers and asylum demands, traumatic cultural problems and broken families.

One of the most significant features of Turkish worker migration to the West is that the first people migrated mostly by themselves. Going to the migrated country alone also caused a different family problem. Workers migrants first needed temporary immigration due to economic problems in their homeland. This migration was not a pattern of displacement with the family, but rather an individual and sex-based male predominantly an immigration pattern. However, some immigrants were able to bring their family to the country of immigration in the course of time, mainly by the possibilities, loneliness and the possibility of getting used to the living and economic conditions there. Some of them either did not or could not take the family abroad for different reasons (such as visa problems, the idea that the family could not adapt abroad, the desire to work back for a short time, and the need of parents in the country). Thus, with the migration abroad, a family problem arose where immigrants who did not take all or part of their family abroad or could not take it abroad. It is also possible to consider this as a "remnant of immigration" with a conceptualization.

With regard to the people behind the immigration, there have been a number of broken family members in Turkey. Broken family is “the absence of one or both members in the family due to the reasons of death, abandonment, divorce and separation” (Saran, 1991: 132). The fact that one of the members of the family is away from home due to reasons such as working, wanting to live separately also points to the broken family. The best example of this is the families of people who have gone to work in other cities within the country or abroad for a long period of time, and have been away from the family. Of course, the most affected people in the broken families are the spouse, children or the person who has to leave. First of all, the spouse, who is left behind, may have to confront very different problems. The partner in longing can

be in a constant loneliness. It can be a burden on spouse who has to deal with the children in the country, perhaps, and the mother and father in the country. The spouse (mostly the women) who takes the role of both mother and father for children may have to deal with all their problems alone. With nearly all of the house management, they may have to confront all the financial and moral matters. Particularly, the ones in the rural settlements can carry the burden of taking care of the peasants and animals on their shoulders. Also, some men who have bad intentions can look badly or even disturb the women left behind. Along with these, the relatives or other close friends of wives may intervene in their life because their husband is away. Faced with all these problems and more, the wife can feel the whole burden of the broken family on their shoulders. The wife, who deals with psychological, economic and social problems, may have to withstand all these alone.

An important problem that has arisen with regard to those who are left behind after immigration is the children living in the country. They may be the mostly affected ones in the family psychologically.

The fathers who live abroad may have problems in meeting the needs of their children such as education, spending time together and so on. The fathers who support their children financially may be inefficient psychologically. They mostly become a guest who support the family financially and visit home a few weeks in a year, which undermines the father authority on children. Thus children may develop a different point of view and low respect for their father. According to a study conducted in the United States, "the proportion of juvenile criminals in broken families has reached a significant percentage (Saran, 1991: 133). Of course, it is wrong to show broken families on juvenile delinquency alone as the main variable, but the data is very important in terms of showing the situation of broken families in juvenile delinquency. Children who are unable to meet their family, social and psychological needs and who lack family authority tend to be criminals. Especially children and young people can show tendency to crimes such as the acquisition of bad habits like alcohol and substance use, theft, extortion, harassment. This is one of the most negative consequences of a broken family. With all of this, the lack of the father can cause the children to take more responsibility for the family. Mostly, older children may assume the role of a father. Sometimes children can run for the material needs of the house. This can cause children to undergo a burden that they may be forced to lift and take great responsibilities. Another family member who is negatively affected after the migration is the mother and father of the migrant. Particularly in the case of migration, which takes place mostly from rural areas abroad, older parents may need care. Spouses and children who are not taken abroad sometimes undertake this care. This is another area of responsibility for the other members of the family. In the migrations that occur with the family, old parents are entrusted to other relatives or nursing homes.

The worker immigration event that has taken place since 1960s abroad from Turkey has led to very different results. One of these problems is a broken family. This study aimed to analyze the broken family phenomenon that emerged with migration through the movie "Return" which was filmed years ago. Broken families have been an

Turkish Studies

important event since old times. Life practices and sufferings of broken families differ from regular families. Especially the spouse, children and parents in the country are adversely affected by this phenomenon. This film is one of the rare works that focus on this subject. Despite the fact that it was taken many years ago, it is very important in terms of reflecting the problems of the day, social networks, cultural conditions, economic conditions and being a mirror to this day. The film, which gives the same taste every time, presents a light, a consciousness within today's conditions to be a broken family that still maintains its validity today.

We have observed that similar problems still exist in today's conditions. If given as an example, according to the information given by a high school principal in Konya / Kulu, about 30% of school children are adversely affected by the broken family that emerged with migration. It is said that children are highly influenced by negative circumstances such as longing, loneliness, deprivation of interest from parents, heavy burden of house management, and being addicted to bad habits easily.

Along with all of these, the wife and the child who were left behind were mentioned. However, it should be added that the migrants cannot always live a comfortable life like in the movie “Return”. Migrants can also experience negative effects of being separated from the family. Especially migrants are also faced with many problems such as single living, loneliness, longing, neglecting children and spouse, dealing with parents, weakening ties, economic obligations of both the family and his own.

It seems important to be aware of the broken families, to raise awareness. Such works of art are also of great importance in terms of shedding light on society. Works of art, as well as scientific studies, campaigns, public spots, and the work of the Ministry of Family and Social Policy are very important to detect and lessen the adverse effects of the broken family.

Keywords: Migration, External Migration, Fragmented Family, Cinema, the Return

Giriş

Göç, insanın kadim eylemlerinden biri olarak tarih boyunca süregelen yer değiştirme, toplumsal köklerden kopma/koparılma gibi zorunlu veya gönüllü olarak gerçekleşen, siyasi, ekonomik ve toplumsal farklı tezahürleri içeren önemli bir olgudur. Modern zamanların insanı için ekonomik ve sosyal anlamda daha müreffeh hayat arzusu ile gerçekleşen bu eylem, dinler tarihinde hicret, fetih gibi anlamları taşıırken, doğal afetler, savaşlar gibi daha büyük olayların sonuçları içinde de yer alan bir sosyal eylem olarak değerlendirilebilmektedir.

Göç, iç göç ve dış göç olarak iki farklı boyutta gerçekleşmektedir. Bu ayrım daha çok mekân itibari ile değerlendirmedir. İç göç daha çok ülke içinde farklı mekânlara doğru yapılan bir hareketlilikken, dış göç farklı ülkelere doğru gerçekleşen bir göçü kavramsallaştırmaktadır. Türkiye’de de yıllardan beri hem iç hem de dış göç hadisesi yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Her iki göç türünde de çok farklı sosyal ve ekonomik problemlere dair pek çok analiz yapılmıştır.

Ancak 1960'lı yıllardan bu yana yoğun bir şekilde gerçekleşen dış göç hadisesi ile birlikte daha özel sorunların çıktığı muhakkaktır.

Bir göç olayının incelenmesi ancak onu var eden sosyal motivasyon kaynaklarının irdelenmesi ile mümkün olmaktadır. Göç kararı alabilmek oldukça zor bir eylemdir ve bu eylemin gerçekleşebilmesinin farklı gerekçeleri bulunmaktadır. “Öncelikle tüm canlılar buldukları yere ve habitata şu noktalar çerçevesinde bağlıdır:

Ekonomik (ev, barınak, iş, taşınır ve taşınmaz mal varlığı)

Yasal ve siyasi (vatandaşlık, siyasi birlik, vatan sevgisi)

Kültürel (aynı dil, din, din, etnik yapı, coğrafi birlik)

Duygusal veya psikolojik (duygusal bağlılık, yer değiştirme korkusu, güven)” (Alpagu, 2015: 58). Ekonomik, siyasi, kültürel ya da duygusal gerekçelerle insan bulunduğu alana bağlıdır. O alan onun için öncelikle bir ekmek kapısıdır. Vatanıdır, toprağıdır. Kendisi gibi düşünenlerle, kendisi gibi olanlarla bir olduğu mekandır. Ancak zaman içerisinde bu alanların birinde veya bir kaçında ortaya çıkan problemler veya yeni arzular insanı yer değiştirmeye zorlayabilmektedir.

Göç bazen gönülsüz bir eylemdir. Savaşlar, afetler, depremler, siyasi problemler gibi nedenlerle insanlar kimi zaman gönülsüz de olsa göç etmek zorunda kalmaktadır. Günümüzde Suriye’den savaş nedeni ile milyonlarca insanın zorunlu olarak göç etmesi gönülsüz göçe en iyi örnektir. Göç bazen de gönüllü bir eylemdir. İnsan bulunduğu mekândan belki de daha iyi yaşama arzusu ile farklı ülkelere göç edebilmektedir. Bu göç daha çok iş (ekonomi) ile ilgilidir ve büyük kentler ve büyük ülkeler çekici bir faktör olarak gönüllü bir göçe imkân verebilmektedir.

Bu alanlarla ilgili olarak geçmişten günümüze çokça araştırmalar yapılmıştır. Ancak göç olgusu ile ilgili olarak yapılan araştırmaların çoğunluğu göç edenler üzerinedir. Bu da göç olgusu ile ilgili olarak yapılan araştırmaların ağırlıklı olarak göçün sınırlı bir alanının inceleme alanı yapılmasına neden olmuştur. “göçün ardında kalanlar”la ilgili olarak yapılan çalışmalar “göç edenler”e nazaran çok daha azdır. Bu çalışmada da “göçün ardında kalanlar”ı konu edinen “Dönüş” filmi üzerinden bir analiz yapılmaktadır. Dönüş filmi 1973 yapımı olmasına rağmen o günkü toplum yapısında ortaya çıkan sorunları göstermesi ve günümüze yansıyan özellikleriyle göçle birlikte ortaya çıkan “parçalanmış aile” olgusunu ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda bugün de farklı boyutları ile hala geçerliliğini koruyan parçalanmış aile olgusu üzerine bir kıyaslama imkânı sunmaktadır.

Yurtdışı İşçi Göçü Süreci ve Genel Sorunlar

Ülkemizde de 1960'lı yıllardan itibaren daha çok gönüllü olarak yeni iş ve hayat bulma amacıyla gerçekleşen dış göç hadisesi bugünde benzeşen ve farklılaşan yönleri ile hala devam etmektedir. Her ne kadar ülkemizden çalışmak maksadıyla gerçekleşen dış göç hadisesi gönüllü bir göç olarak görünse de göçün kendi içerisinde karşılaşma potansiyeli olan sorunları, ekonomik durumu kısa süre içerisinde düzeltinceye kadar göç etme isteği çok istekli bir göç hadisesinden ziyade zorunlu olarak bir göç alanını da ifade etmektedir.

Görmezöz’e göre (2011: 41) “Uluslararası göçün en belirginleştiği dönem İkinci Dünya Savaşı sonrasında Marshall Planı doğrultusunda Avrupa’nın yeniden inşasıyla birlikte ekonomik canlılığın beraberinde getirdiği dönemdir. Bu dönem büyük miktarda işgücü talebi yaratmış, başta Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkeler olmak üzere birçok ülkede önemli miktarda işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler, işgücü açıklarını ilk başlarda savaş sırasında yer değiştirenler ile kapatmışlar, daha sonra ise İtalya, Portekiz ve İspanya gibi yavaş endüstrileşen Avrupa’nın çevre ülkelerine yönelmişlerdir. 1961 yılında Federal Almanya’dan hükümet düzeyinde ikili anlaşma için

ilk talep geldiği ve bunu diğer ülkelerin taleplerinin izlediği bilinmektedir. Olumsuz ekonomik şartlar içinde bulunan Türkiye bu isteklere, soruna çözüm getirecek yeni bir gelişme olarak bakmış ve bir dizi ikili anlaşmalar yapmıştır. Bu çerçevede, ilk anlaşma, Federal Almanya ile 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanmıştır. Bunu, Avusturya, Belçika ve Hollanda ile 1964 yılında, Fransa ile 1966’da, İsviçre ile 1967’de ve İngiltere ile de 1970’te imzalanan anlaşmalar izlemiştir”

Yurtdışında yaşayan 6 milyonu aşkın Türk toplumunun yaklaşık 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerinde, geri kalanı ise Kuzey Amerika, Asya, Orta Doğu ve Avustralya’da yerleşiktir. Bu sayı, Türkiye’ye kesin dönüş yapmış olan 3 milyon kişiyle birlikte düşünüldüğünde 9 milyonluk bir grubu ilgilendiren geniş kapsamlı bir göç olgusunun varlığı ortaya çıkmaktadır(mfa.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 15.04.2017). Türk göçmenler, göç alan ülkelerin ekonomik kalkınmalarına önemli katkıda bulunmuşlardır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının çoğu, artık sadece işçi konumunda olmayıp, bilim adamı, doktor, mühendis, avukat, gazeteci, iş adamı, sanatçı, politikacı, sporcu gibi çeşitli alanlarda meslek sahipleri olarak göç alan ülkelerin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına katılmaktadır. Birçok Türk vatandaşı, artık işveren olarak çalışmaktadır (YTB, 2011: 2). Türk vatandaşları birçok ülke de çifte vatandaşlık alarak hem göç ettiği ülkenin hem de Türkiye’nin vatandaşlık haklarından yararlanabilmektedir. Ayrıca göç edilen ülkelerin ekonomik ve sosyal yaşamına canlılık ve farklılık kazandırırken de ülkemiz de ekonomik olarak birçok yatırımda bulunmaktadırlar.

Göç ilk bakışta tek yönlü bir hareket gibi görünse de aslında ekonomik ve sosyal dönüşleri göz önünde bulundurulduğunda, göçün oldukça dinamik ve çok yönlü bir hareket olduğu görülür (Yılmaz, 2014: 1692). Türkiye ve Avrupa ülkeleri arasında yaşanan büyük oranda tek yönlü olan insan hareketliliğinin kısa ve uzun vadede pek çok avantaj ve dezavantajından bahsedilebilir. Başlangıçta işçi ihtiyacının giderilmesi, istihdam açığının kapatılması gibi beklentileri içeren ancak amacı fazlasıyla aşan bir sosyal süreç olarak göç olgusu göç edilen ülke ve Türkiye’nin toplumsal yapısında köklü değişimler ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de gurbetçi olarak addedilen yeni insan tiplerinin ortaya çıkmasına, benzer şekilde göç edilen ülke içinde de çok kültürlü bir sosyal dokunun gelişmesine ve yeni bir çokkültürlülük dalgasının doğmasına neden olmuştur. Bununla birlikte özellikle uyum problemleri, kaçak işçi veya iltica taleplerinin artışı, kültürel açıdan travmatik sorunların yaşanması, aile birleşim sorunları gibi sorun alanlarını da ortaya çıkarmıştır.

Hiç şüphesiz göç edenler bir umutla göç ettikleri ülkelerde de muhtelif sorunları yaşamaktadırlar. Göç eden insan yeni coğrafyalarda yeni yüzlerle yeni kimlikler edinme sürecine dahil olabilmektedir. Bu süreç çoğu zaman oldukça meşakkatli bir süreçtir. Yeni toplumdaki ve mekândaki toplumsal dinamikler, ilişkiler alışageldiği toplumsal dinamiklerden ve ilişkiler açısından farklıdır. Böylelikle iklimi, doğası, insanı, kültürü, alışkanlıkları, değer ve normları farklılaşabilen ülkelerde göç edenler *uyum problemleri* yaşamaktadırlar. Üzerinden yıllar geçse de uyum problemleri sıkça yaşanabilmektedir.

Büyük umutlarla gidilen ülkede *işsizlik* de önemli bir sorundur. Herhangi bir uzmanlığı olmadan yabancı bir ülkede iş bulma zorluğu halen devam etmektedir. Özellikle ilk giden nesil ağırlıklı olarak büyük fabrikalarda çalışmışlardır. Ancak bir silsile halinde devam eden memlekette yaşayan akraba ve yakınların meziyetlerine ve yeteneklerine bakılmadan yurtdışına çalışmaya götürülmesi orada büyük bir vasıfsız Türk işçi sınıfının doğmasına neden olmuştur. “Yabancılarla ilgili yapılan bazı araştırmalara göre işsizlik oranının en yüksek yaşandığı toplum Türklerdir. Birçok Türk genci, okul ve iş hayatında kendinin şans sahibi olmadığına inanmaktadır. Bu konuda eğitim düzeyinin düşüklüğü, ayrımcılık ve Almanca yetersizliği gibi etkenler söz konusu olmakla birlikte, yeterli ve kalifiye iş imkânının yetersiz oluşu da önemli rol oynamaktadır. Çünkü eğitimsizlik kalifiye iş bulma konusunda en önemli engeldir. Hiç şüphesiz işsizlik ve işsizlikten kaynaklanan başboşluk, suça veya marjinal kimliklere yönelmeyi beraberinde getirmektedir. Tabiatıyla bu durum

Turkish Studies

Alman toplumunda kin, nefret ve dışlama duygularının gelişmesine yol açmaktadır” (Başkurt, 2009: 90).

Göç edilen ülkeye dair *dil* öğrenmeden gitmek, o ülkede yaşamak da önemli sorunlar arasındadır. Dil öğrenmeden o ülkede bulunmak önemli bir problemken özellikle sosyal yaşantısını daha çok kendisi gibi düşünen, konuşan çevrelerde daha yoğun bir şekilde sürdürmek dil problemini körüklemektedir. Ancak daha önce örneğin Almanya’da ulusal kimliği desteklemek maksadıyla okullarda oluşturulan “ulusal sınıflar” terk edilerek entegrasyonu sağlamak maksadıyla almanca eğitim veren sınıfların oluşması gençlerin dili daha rahat ve daha iyi öğrenmesine olanak sağlamıştır. Şu da pek çok araştırmada aşıkardır ki dil problemi halen yurt dışında yaşanan önemli sorunlar arasındadır. “Dil çocukların eğitiminden yetişkinlerin iş bulmalarına, vatandaşlarımızın göç ettikleri topluma uyumundan Türkiye ile ilişkilerine kadar birçok konuyu ilgilendiren önemli bir sorun alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Türk göçmenler hem Almanca hem de Türkçe konusunda sorun yaşamaktadırlar. Almanca konusunda çoğunlukla yetişkinler sorun yaşarken Türkçe konusunda çocukların yaşadıkları sorunlar ön plana çıkmaktadır” (Kömürcü, 2011: 25).

Yurt dışında yaşayan Türk göçmenlerin önemli problemlerinden biri de eğitim sorunudur. “Türk göçmen nüfusu, ikinci kuşaktan itibaren üçüncü kuşakla birlikte genç bir nüfus özelliği kazanmıştır. Ancak eğitim sistemine yeterli ölçüde uyum sağlayamama sebebiyle eğitimde arzu edilen verim elde edilememiştir. Bu olumsuzluğun temelinde birçok sebep bulunmakla birlikte dil bilmeme, ailenin ilgisizliği ve eğitim düzeyinin düşük oluşu yatmaktadır. Çünkü ailelerin eğitim düzeyleri, gelir durumları, içinde yaşadıkları ortam gibi faktörler, çocukların toplumsallaşması üzerinde önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla ailelerin bu yöndeki durumları çocukların okul başarılarında belirleyici olmaktadır. Zira ilk ve en etkili toplumsallaşma deneyimleri ailede yaşanmaktadır” (Başkurt, 2009: 89). Ancak şunu da ilave etmek gerekir ki gün geçtikçe ve entegrasyon sağlandıkça gençlerde üst düzey eğitim alma oranı yükselmektedir.

Batıya göç edenlerle ilgili problemlerden biri de din ile ilgili problemlerdir. Özellikle ibadetle ilgili olarak ibadethane azlığı, kurban kesimi gibi problemler ön plandadır. Bunlarla birlikte özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra daha çok keskinleşen islamofobi ve ırkçı söylemler batıda kendini çok daha bariz bir şekilde gösterir olmuştur. “İslamofobi”, özellikle 11 Eylül’den sonra başta ABD olmak üzere Avrupa’da artan İslam ve Müslüman karşıtı tepkilerin/tutumların birleştiği ortak paydayı temsil etmek üzere yaygın bir şekilde kullanımda olan bir kavramdır. John L. Esposito Yeni Şafak gazetesinde yayımlanan bir röportajında İslamofobiyi şöyle tanımlamaktadır: “Kanaatimce temel anlamda İslamofobi, Müslümanların din hürriyetini, sivil özgürlüklerini ve insan haklarını ihlal eden ve sıklıkla da ayrımcılığa, önyargılara ve nefret suçlarına ya yol açan, ya da bunların oluşmasını tahrik eden söz ve eylemlerdir” (Türkan, 2015: 23). İslam ile terörü birleştirmeye çalışan ve bunu kötü bir şekilde islamofobi olarak nitelendiren batı böyle bir yaklaşım biçimiyle orada yaşayan soydaşlarımıza farklı bir gözle bakabilmektedir ve orada yaşayan insanımızın ötelenmesine neden olabilmektedir. Zaman içerisinde böyle bir durum yabancı düşmanlığına dönüşebilmekte ve siyasal söylemler için bir malzeme haline getirilerek yabancı düşmanlığı üzerine toplumu ayrıştırıcı bir etki yapabilmektedir. Aynı zamanda kimi zaman medya ile kimi zaman da siyasilerin elleri ile yabancı düşmanlığı körüklenebilmektedir.

Yurt dışına göç edenlerin önemli bir diğer problemi de aile ile ilgilidir. Aile bir toplumun sürekliliğini sağlayan en önemli yapıtaşlarından birisidir. Soyun devamının bir düzen içinde gerçekleşmesini sağlayan aile, toplumsallaşma süreçlerinin ilk başladığı yerdir. Bu hali ile aile toplumun en başat kurumlarından birisidir ve sağlıklı nesiller geliştirebilmenin en önemli yapısıdır. Bir kurum olarak bulunduğu toplumun renk ve desenini gelecek kuşaklara taşır; kuşaklar bulunduğu ailenin renk ve desenini yansıtır. Böyle düşünüldüğünde her toplum gibi Türk toplumun da kendine has aile yapısal özellikleri bulunmaktadır. Bu yüzden özellikle göç ettiği yeni topluma kendi

Turkish Studies

benliğini koruyarak angaje olmaya çalışan göçmen aileleri çok farklı sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir.

Batıya yapılan Türk işçi göçünün önemli özelliklerinden biri de ağırlıklı olarak ilk göç edenin tek başına göç etmesidir. Göç edilen ülkeye aile ise belirli bir süre geçtikten ve de imkanlar olgunlaştıktan sonra gitmiştir. Göç edilen ülkeye zamanla ailenin de götürülmesi ile birlikte bazı sorunlar da baş göstermeye başlamıştır. Özellikle çocuk ve gençler için dil öğrenme ve eğitim konusundaki sorunlarla birlikte bazı toplumsal uyum sorunları ortaya çıkmıştır. Göç edilen ülke eşler için yine dil ve uyum sorunları ile birlikte özellikle çalışmayanlar için bir yalnızlaşma alanı olabilmektedir. Yine uyuşturucu ve alkol kullanımı, işsizlik, yalnızlık, kuşak çatışması gibi sorunlar batıya göç eden Türk ailesinde ortaya çıkan sorunlardandır. Bunlarla birlikte göç edilen ülkeye gidile birlikte farklı bir aile problemi de ortaya çıkmıştır. Bu da göç ettiği ülkeye ailesinin tamamını veya bir kaçını götürmeyen ya da götüremeyen göçmenlerin yaşadığı aile problemidir. Bunu da bir kavramsallaştırma ile birlikte “göçün ardında kalanlar” olarak değerlendirmek mümkündür.

Göçün Ardında Kalanlar

Türkiye’den batıya gerçekleşen işçi göçü hadisesinde göç edilen ülkeye ağırlıklı olarak ilk başta aile ile göç gerçekleştirmemiştir. Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa, İngiltere, Danimarka, İsveç, İsviçre, Norveç, Avusturya gibi ülkelere ilk işçi göçü cinsiyet bazında daha çok erkek ağırlıktadır. İşçi göçmenler öncelikle vatanında yaşadığı ekonomik sorunlardan dolayı kısa süreli geçici olarak göç etme ihtiyacı duymuştur. Bu da aile ile bir göçme şekline değil daha çok bireysel ve cinsiyet bazında erkek ağırlıklı olarak bir göç etme şekline neden olmuştur. Ancak zaman içerisinde çoğunlukla elde edilen imkanlar, yalnızlık ve oradaki yaşam ve ekonomik koşullarına alışma ve imkanları sağlayabilme, ailenin göç edilen ülkeye götürülmesi ile neticelenmiştir.

Avrupa ülkelerine 1960’lı yıllardan bu yana gerçekleşen göç olgusunda farklı nedenlerden dolayı tek başına göç etme hadisesi gerçekleşmiştir. Bu nedenlerin en başında kısa süreli gitme isteği bulunmaktadır. O yıllardan bu yana gerçekleşen göçte özellikle kırsal alanlardan yoğun bir göç yaşanmıştır. Kırsal alanlarda o dönem ortaya çıkan topraktan elde edilen verim azlığı, nüfus tazyiki gibi daha pek çok ekonomik nedenden dolayı insanlar Avrupa ülkelerine göç etmiştir ve bu gidişin ana nedeni büyük çoğunlukla ekonomiktir. Bu ekonomik sorunlar itici bir güç oluştururken endüstri devrimini yoğun bir şekilde yaşayan Avrupa çekici bir güç niteliğindedir. Bu ekonomik sorunlar göç edenlerin zihin dünyasında Avrupa’nın çoğunlukla kısa süre içerisinde maddi imkanın düzeltilip geri dönülebilecek bir konumda düşünülmesine neden olmuştur. Genellikle Avrupa, Türk işçi göçünü konu edinen birçok sinema filminde, belgeselde, roman eserlerinde ve o dönemlerdeki hatıratlarda 2-3 yıllığına gidip ekonomik durum düzeldikten sonra dönülebilecek bir alan olarak görülmektedir. Ancak bugün bu duruma baktığımızda bu nedenle Avrupa’ya giden insanların büyük oranda farklı nedenlerle dönmediğini ya da dönemediğini söylemek mümkündür.

İkinci olarak Avrupa’ya gerçekleşen göçün tek başına gerçekleşmesinin nedenlerinden biri de vize sorunudur. Kimi zaman turist vizesi ile kimi zaman kaçak kimi zaman da tek kişilik işçi vizesi ile yurtdışına çalışmaya giden işçiler ailelerini ülkede bırakmak zorunda kalabilmektedir. Gerekli yasal, ekonomik ve sosyal imkanlar sağlandıktan sonra ailenin götürebileceği düşüncesi ile tek başına belki birkaç yıl, belki de yıllarca göç ettikleri ülkede tek başına yaşayabilmektedirler. Bunlarla birlikte kişinin bekar olması, kaçak gitmesi, çocuklarının eğitim ve diğer imkanları için eşlerden birinin ülkede kalma isteği, aile ile birlikte gidilebilecek yeterli ekonomik imkanın olmayışı, aile ile gidildiğinde yeterli birikimin yapılamayacağı düşüncesi, yurtda kalacak anne, baba veya çocuklara bakabilecek birisinin bulunması zorunluluğu, eşinin gitmek istememesi ve ailenin o kültüre uyum sağlayamayacağı düşüncesi tek başına göç etme nedenleri arasında bulunmaktadır.

Tüm bunların neticesinde yurt dışında tek başına yaşayan işçinin ailesi yurtdışında kalabilmektedir ve ortaya pek çok parçalanmış aile çıkmaktadır. Parçalanmış aile “aile üyelerinden birisinin veya her ikisinin ölüm, terk, boşanma ve ayrılık nedenleri ile mevcut olmayışıdır”(Saran, 1991: 132). Parçalanmış aile sadece ölüm, boşanma ve terk ile gerçekleşen bir olgu değildir. Aynı zamanda aile üyelerinden birisinin çalışma, ayrı yaşama isteği gibi nedenlerden dolayı evden uzakta olması da parçalanmış aileyi işaret etmektedir. Buna en iyi örnek yurtdışına veya ülke içinde başka kentlere çalışma amacıyla giden ve uzun süre aileden uzak kalan kişilerin aileleridir. Ülkemiz bu olgu ile geçmişten günümüze yüz yüze bulunmaktadır ve bugün pek çok ailede hatta yurt dışına yoğun göç veren yerlerde çoğunlukla karşı karşıya kalınan bir durumdur.

Parçalanmış ailede şüphesiz en çok etkilenenler eş, çocuk veya çocuklar ve ayrılmak zorunda kalan, uzağa giden kişinin kendisidir. Öncelikle yurt dışına çalışmak amacıyla gidenin burada kalan eşi çok farklı sorunlarla yüzleşmek zorunda kalabilmektedir. Özlem içinde bulunan eş sürekli bir yalnızlaşma içerisinde bulunabilmektedir. Hem yurtdışında kalan çocuklarla belki de hem de yurtdışında kalan anne ve baba ile ilgilenmek zorunda kalan eşin üzerine çokça yük binebilmektedir. Çocuklar için hem anne hem de baba rolü üstlenen eş (çoğunlukla bayanlar) çocukların bütün problemleri ile yalnız başına ilgilenmek zorunda kalabilmektedir. Evin tüm idaresi büyük çoğunlukla kendisinde olan eş evin hem maddi hem de manevi durumlarıyla yüz yüze kalabilmektedir. Özellikle kırsal yerleşim yerlerinde kalanlarda eş tarla ve hayvanlarla ilgilenmenin yükünü omuzlarında taşıyabilmektedir. Yine bunlarla birlikte iyi niyetten yoksun bazı erkeklerin kötü gözle bakabilmesi, hatta bu erkekler tarafından rahatsız edilebilme durumu ortaya çıkabilmektedir. Bunlarla birlikte eşin yine çoğunlukla da bayanların yakın akrabası ve diğer yakınları tarafından başında bir erkek bulunmadığı gerekçesi ile hayatına çokça müdahale olunabilmektedir. Tüm bu sorunlar ve daha niceleri ile yüz yüze kalan eş parçalanmış ailenin tüm yükünü omuzlarında hissedebilmektedir. Hem psikolojik, hem ekonomik hem de sosyal problemlerle uğraşan eş bunlara göğüs germe çabası içerisinde bulunabilmektedir.

Yine yurt dışına göçle birlikte göçün ardında kalanlar ile ilgili ortaya çıkan önemli bir sorun alanı ise memlekette kalan çocuklardır. Daha önce bahsedilen gerekçelerde yurt dışına götürülemeyen ailenin bir parçası da çocuklardır. Parçalanmış aile de belki de psikolojik olarak en büyük yıkımı yaşayan çocuklardır. Genellikle yurt dışında yaşayan ve çalışan babanın çocuklarını görme, onların sorunları, istekleri, eğitimleri ve diğer gereksinimleri karşılama noktasında sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Genellikle maddi desteğini esirgemeyen babanın manevi olarak, psikolojik olarak desteği eksik kalabilmektedir. Bu da çok zaman bağların zayıflamasına neden olabilmektedir. Çok zaman baba sadece maddi imkanları sağlayan ve yılda birkaç hafta gelip giden bir misafir konumuna dönüşebilmektedir. Bu da babanın otoritesinin çocuklar üzerinde kısmi derecede kurulabilmesine imkan vermektedir. Böylelikle çocuklarda babaya karşı bakış farklılaşabilmekte ve saygı düzeyleri zedelenabilmektedir. “Parçalanmış ailelerin çocuklar üzerinde yaşadığı en önemli sorun alanlarından bir tanesi çocukların eğitim hayatıdır. Diğer önemli bir olumsuzluk ise parçalanmış ailede büyüyen çocuklarda görülen mutsuzluk, özgüven eksikliği, kendini ifade edememe, içe kapanıklık, toplumsal uyumsuzluk, asosyal olma gibi olumsuz davranışlardır” (Doğan, 2016: 321).

Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre “parçalanmış aile oranının suçlu çocuklar arasında önemli bir yüzdeye ulaştığı saptanmıştır”(Saran, 1991: 133). Tabii ki tek başına çocuk suçluluğu üzerinde parçalanmış aileleri ana değişken olarak göstermek yanıltır ancak çocuk suçluluğunda parçalanmış ailelerin durumunu göstermesi açısından veri oldukça önemlidir. Aile ile ilgili olarak sosyal ve psikolojik gereksinimlerini gideremeyen ve aile otoritesinden yoksun çocukların suçlu bireyler olma eğilimi de artabilmektedir. Özellikle alkol ve madde kullanımı gibi kötü alışkanlıkların kazanımı, hırsızlık, gasp, taciz gibi suçlara çocuk ve gençler meyil gösterebilmektedir. Bu da parçalanmış ailenin en olumsuz götürülerinden birisidir.

Tüm bunlarla birlikte parçalanmış ailenin çocuk üzerindeki etkilerinden biri de küçük yaşlardan itibaren çocukların üzerlerine yüklenen ağır yüküdür. Aile de çok zaman babanın eksikliği çocukların aile ile ilgili olarak daha fazla sorumluluk almasına neden olabilmektedir. Çok zaman ailenin büyük çocukları, kardeşleri için bir baba rolünü üstlenebilmektedir. Bazen evin maddi ihtiyaçları için çocuklar koşturabilmektedir. Bu da çocukların kaldırmada zorlanabilecekleri bir yükün altına girmelerine, büyük sorumluluklar almalarına neden olabilmektedir.

Göçün ardında kalanlardan olumsuz olarak etkilenen bir başka aile üyesi ise göç edenin memlekette kalan anne ve babasıdır. “Toplumsal fenomenlerin değerlendirilişinde sosyokültürel bağlamın dikkate alınması da gereklidir” (Şahin, 2009: 2062). Özellikle daha çok kırsal bölgeden yurt dışına gerçekleşen göç hadisesinde çok zaman yaşlı anne ve babalar bakıma ihtiyaç duyabilmektedir. Kimi zaman yurt dışına götürülmeyen eş ve çocuklar bu bakımı üstlenmektedir. Bu da ailenin diğer üyeleri için farklı bir sorumluluk alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Aile ile birlikte gerçekleşen göçlerde ise anne ve baba ya diğer yakınlarına ya da Huzurevi gibi bakımevlerine emanet edilmektedir. Bu da göstermektedir ki parçalanmış aileden olumsuz şekilde etkilenen bir diğer aile üyeleri anne ve babalardır.

Göçün Ardında Kalanlarının Hikayesi: Dönüş

(Film afişi www.sinematurk.com sitesinden alınmıştır.)

Filmin Künyesi

Yönetmen: Türkan Şoray

Eser: Türkan Şoray

Senaryo: Safa Önal

Süre: 130 dk

Yapımcı: İrfan Ünal

Tür: Dram, Duygusal

Müzik: Seha Okuş, Yalçın Tura

Özellikler: Renkli

Görüntü Yönetmeni: Kaya Ererez

Ülke: Türkiye-1973

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13

Oyuncular

Türkan Şoray: Gülcan

Kadir İnanır: İbrahim

Bilal İnci: Reşit Bey

Osman Alyanak: Müslim Emmi

Mehmet Büyüküngör: Muhtar

Yusuf Küçükömer: Öğretmen

Ödüller: Özel Mansiyon (Belçika Kadın Yönetmenler Film Festivali-2000)

(sinematurk.com, 10.02.2017).

Ülkemizde yıllardır gerçekleşen yurt dışına çalışmak amacı ile gerçekleşen göç süreci hem giden açısından hem de geride kalanlar açısından birçok olumsuz durumu da ortaya çıkarmıştır. Hiç şüphesiz bu sorunlardan birisi de parçalanmış ailelerdir. Parçalanmış aileler eş, çocuk ve anne baba boyutu ile geçmişten günümüze halen farklı yerlerde farklı boyutları ile yaşanmaktadır. Geçmişten günümüze farklı boyutları ile yaşanan bu olguyla ilgili araştırmalar yapılmış, romanlar yazılmış ve sinema filmleri çekilmiştir. Bu olguyu en iyi anlatan eserlerden birisi de konuyu 1970 yılların toplumsal ve ekonomik koşulları ile açıklayan Türkan Şoray'ın bizzat eserini kaleme aldığı, yönettiği ve başrolünü üstlendiği "Dönüş" filmidir.

Filmler bilimsel araştırmaların nihai araştırma verileri sayılmasa da temsillerimiz gibi sosyal pratiklerimizin bir yansımasıdır. Bu nedenle kültürel analizlerde filmlerin yorumlanması yaygınlaşmaktadır (Turner, 1999:47-48'den akt. Orhan, 2010: 135). Bu sinema filmi de göç ve parçalanmış aile konusunu doğrudan işlemesi ve o günün kültürel pratiklerini açıklama açısından oldukça yeterli görünmektedir. Dolaylı olarak pek çok sinema filminde bu konu işlenmiş olmasına rağmen izlemlerde bu konuyu doğrudan işleyen başka bir Türk filmi bulunamamıştır. "Dönüş" göçün ardında kalanları en duygusal hali ve en gerçekçi hali ile anlatan bir sinema filmi olarak değerlendirilebilir. Film çoğunlukla "Gülcan" rolünde Türkan Şoray, "İbrahim" rolünde Kadir İnanır, "Reşit Bey" rolünde Bilal İnci, "Müslim Emmi" rolünde Osman Alyanak, "Muhtar" rolünde Mehmet Büyüküngör ve Gülcan ve İbrahim'in çocukları arasında geçmektedir.

Filmin Konusu

Ekonomik sorunlardan dolayı Almanya'ya çalışmak amacı ile göç etmiş İbrahim'in memlekette eşi Gülcan ve Hasan İsmail kalmıştır. Zaman geçtikçe yurt dışındaki modern yaşam biçiminin etkisinde kalan İbrahim memleketine, eşine ve çocuğuna yabancılaşmaktadır. Göçün ardında kalan karısı Gülcan, çocuğu Hasan İsmail parçalanmış ailenin getirmiş olduğu türlü sorunlarla uğraşmaktadır. Bundan habersiz olan İbrahim karısı hakkında çıkan dedikodular üzerine yeni Alman eşi ve çocuğu ile yurda dönmeye karar verir. Ancak görebileceği oğlu Hasan İsmail artık yoktur. Eşi de namusunu korumak amacı ile cinayet işlemiştir. Nihayetinde kendisi de onlara ulaşmadan kaza yapar ve ölür.

Ana Tema: Yurt dışına göçle birlikte ortaya çıkan sorunlardan birisi olan parçalanmış aileler üzerine vurgu yapılmaktadır.

Dönüş Filminden Parçalanmış Aile Konusu Üzerine Yansımalar

Film öncelikle bir Anadolu kasabasında geçiyor. Tamamen bir taşra halini yansıtan kasabada 1970'li yıllardaki ağalık sistemi de ortaya dökülüyor. Filmde Gülcan ve İbrahim nişanlı iken köyün ağası Reşit Ağa Gülcan'a göz koyuyor ve kendisi ile evlenmesini istiyor. Ancak Gülcan'dan olumlu bir cevap almayan Reşit ağa Gülcan ve İbrahim'in üzerine farklı entrikalar ile adamlarını salıyor ve Gülcan'ı yıldırtırıp kendisi ile evlenmesini sağlamaya çalışıyor.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13

Reşit Ağa: “Beni kabul etmedin ya! Ben Reşit’sem eğer ayaklarım egeceğim o kafanı, çizmemin tozunu öptüreceğim, perişan edeceğim seni. Elin sıcak sıcak sudan soğuk suya değmeyecekti. Hanım dediklerin ayakta konuşacaktı seninle. Gülcan benim sevgimi kabul etmedin ya, benimle evlenmedin ya pişman edeceğim seni. Ele güne rezil ettin. Ben dururken o çulsuza vardın, yüzüme bile bakmadın. Benim olursan ancak o zaman diner sızısı.”

Reşit ağa özellikle tarla alımı ve diğer ihtiyaçlar için köylüye nakit para verip, yüksek miktarlarda senet imzalatmaktadır. Tefecilik yaparak halkı yıldıran Reşit ağa seneti gününde ödeyemeyenlerin tarlasına el koymaktadır. İbrahim ve Gülcan da aynı tuzağa düşerek Reşit Ağa’ya borçlu ve Ağa’nın adamı olan Müslüm Emmi’nin tarlasını alıyorlar. Ancak henüz mahsul almadan senetlerin ödeme günü geliyor ve senetler ödenmiyor.

Müslüm Emmi: Senetlerin vadesinin neredeyse hepsi gününü bile bitirdi. Birini bile ödemedin.

İbrahim: Hasadı bir görelim. Konuşmuştuk, “bakma tarihlerine senetlerin, eline geçtikçe ödersin” demiştin.

Müslüm Emmi: Para lazım derhal. Borcu ödemedin mi geri alırım tarlayı. Verdiğin peşinat da yanar. Tapusu da halen benim üzerimde. Sana bir hafta vade. Borcunu ödemedin mi eşliğinden atlayamazsın bu tarlanın.

Senetleri ödeyemeyen İbrahim Müslüm Emmi’nin yönlendirmesi ile Almanya’ya çalışmaya gitmeye karar veriyor. Almanya’da kısa süreli çalışarak borcunu ödeyebileceğini düşünün İbrahim Gülcan’a gitme kararını açıklıyor.

İbrahim: Almanya’ya gideceğim.

Gülcan: Neresi Almanya?

İbrahim: Öğreneceğim, gideceğim öğreneceğim. Ya tarla gidecek ya ben!

Gülcan: Ayrılmam senden. Gidemezsin dedim. Bizleri bırakıp nasıl gidersin? Hasretine yokluğuna alışamam.

İbrahim: Yüklenme çaresizliğime. İlk giden ben miyim? Hepsi hepsi 3 ay, bilemedin 4, bilemedin 5 ay.

Gülcan: Bunun bir günü de bir, bir yılı da. Ayrılmak var mı? Gurbete çıkmak var mı? Acısı lafla bile köz gibi yakmakta.

Ekonomik sıkıntılarla eşini ve çocuğunu bırakıp göç etme kararı alan İbrahim Almanya’ya gitmiştir. Diyalogda da görüldüğü gibi o dönemdeki işçi göçlerinin yurt dışında kalma isteği genellikle ekonomik durum düzelinceye kadardır. İbrahim de 3-5 aylık gibi kısa bir süre için yurt dışına gideceğini ve geri döneceğini dillendirmektedir. Ancak Türkiye’den o dönemden bu yana gerçekleşen göç hadisesinde genellikle gidenlerin bir kısmı yalnız başına kalmakta ve orada bir hayat kurmakta, bir kısmı da gidip belirli bir süre içerisinde belirli koşulları sağladıktan sonra ailesini götürmektedir. Gidenlerin geriye dönmeme nedenlerine bakıldığı zaman özellikle Türkiye’de ekonomik zorlukla karşılaşacağı düşüncesi, göç ettiği yerin sosyal yaşamına uyup sağlayarak ülkesinde sosyal olarak uyum sağlayamayacağı düşüncesi, daha fazla birikim yapma düşüncesi ve emekliliğini bekleme gibi nedenler karşımıza çıkmaktadır.

Nihayetinde İbrahim de kısa süreli olarak çalışmak amacı ile gittiği Almanya’ya belirli bir süre sonra alışmaktadır, oradaki modern hayat daha cazip gelmektedir. İbrahim bu sefer ülkesine kısa süreli olarak gelmiş ve elde ettiği kazançla ülkesindeki tüm borçlarını ödemiştir. Ancak kendisinin

yurt dışında kaldığı süre içerisinde eşi ve çocuğu da ilgisizlikten, ekonomik yoksunluktan ve Reşit Ağa'nın baskılarından dolayı oldukça zor şartlar altında hayatlarını idame ettirmektedirler.

Parçalanmış ailenin en büyük yükünü genellikle eş ve çocuklar çekmektedir. Filmde de yansıtıldığı üzere Gülcan ve oğlu Hasan İsmail göçle birlikte ortaya çıkan durumdan olumsuz olarak etkilenmektedir. Reşit Ağa sık sık karşına geçerek Gülcan'ı tehdit ediyor, adamlarına Gülcan'ın evini yıktırıyor; onun için gıda kaynağı olan ve satışını yaptığı kümes hayvanlarını telef ettiriyor. Gülcan ve İbrahim'in tarlasını mahsulü ile yaktırıyor. Açlıkla ve ekonomik sıkıntılarla boğuşan Gülcan tarlada iş bulmak için gittiği bütün kapılardan ağanın baskısından dolayı eli boş dönüyor. Komşularının gizli gizli gıda teminini de kısa süre içerisinde bitiyor ve sonunda elindeki tek geçim kaynağı bir büyük baş hayvanı da satmak zorunda kalıyor.

Göçle birlikte ortaya çıkan özlem, yalnızlaşma, ekonomik sıkıntılar, tarlanın bakımı, hayvanlarının bakımı, olumsuz gözle bakan erkeklerin ortaya çıkması ve çocuğu için hem anne hem de baba rolünün üstüne binmesi gibi sorunlarla baş başa kalan ve bununla mücadele etmek zorunda olan Gülcan parçalanmış ailenin sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır.

İbrahim ise kısa süreli olarak göç ettiği Almanya'dan yaşam koşullarına dair mektuplar gönderiyor. Daha sonra 3-5 aylığına gitmek istediği Almanya ile ilgili tersine bir süreç başlıyor ve bu sefer kısa süreliğine memleketine dönüyor. Kılık kıyafet değişmiş; takım elbise giyilmiş, kravat takılmış, kol saati, tüylü foter şapka ile tamamen modern görünümlü bir kentliye bürünüyor. Masa saati, teyp, Pilli radyo, çocuğuna oyuncak, eşine gecelik ve modern kıyafetler getiriyor ve kazandığı ücretle bir seferde Reşit Ağaya olan borcunu ödüyor.

Ancak İbrahim tarlanın yandığını, eşinin çektiği sıkıntıları pek umursamıyor. Sürekli olarak Almanya'yı anlatıyor. Almanya'daki barları, kadınları, giyim tarzlarını anlatıyor. Evdeki gaz lambası ile Almanya'daki avize kıyaslanıyor. Köy yollarının çamuruna kızıyor.

İbrahim: "Sarı sarı kadınlar, kısıcak giyinmişler. Görmek lazım medeniyeti. Su kendisi gelmeli eve. Taşıma ile olmaz. Biz gideceğiz medeniyete. İnsanlar hasretmiş, gurbetmiş hiçe sayıp adam olmaktalar. Benim de gençlik, dirlik zamanım. Tütününü bile bıraktım daha fazla kazanmak için. Döneceğim ve büyük şehre gideceğiz. Senin için, kendim için, oğlum için gideceğim. Oğlum büyük mekteplerde okuyacak. Kazanacağım, daha gencim. Burada rezil olamam. Terzi üstlerine göre dikiveriyor. Arabaya biniyorlar. Adam da arabayla, kız da arabayla geliyor, vızz diye gidiyorlar. Araba alacağım. Markasını bile yazdırdım. Gelişim otomobil ile olacak. Buradan gidişimiz de.

Gülcan'ın gitme diye yalvarışına aldırış bile etmiyor. Aklında o hayat ve çok para kazanma hırısı var. Öncelikle sadece borcunu ödemek için gittiği Almanya onun için daha fazla kazanmanın ve yeni bir yaşam tarzının mekanı haline geliyor. İbrahim sadece çok para kazanma hırısı ile değil aynı zamanda da yeni kültürdeki yaşam tarzı Almanya'ya gitmesini zorluyor.

Toplumsal değişimde genellikle maddi kültür unsurları manevi kültür unsurlarından daha çabuk, kolay kabul edilir ve daha kolay içselleştirilir. Bir kültür şoku yaşayan İbrahim'in de yurt dışında gördüğü suların merkezi şebeke ile eve bağlanması, memleketteki gaz lambası yerine avizeler, oradaki insanların giyim tarzları, barlar, asfalt yollar, ulaşım da bireysel araçların kullanılması gibi görünürdeki maddi kültür unsurları 3-5 ay gibi kısa bir sürede kabul edilmiş ve içselleştirilmiştir. Bu tür maddi kültürün unsurları İbrahim'in tekrar Almanya'ya gidişinde ve göçün tekrar yaşanılmasında çekici bir niteliğe sahiptir.

İbrahim Almanya'ya tekrar gittikten sonra büyük bir umutla haber bekleyen Gülcan'a uzun süre herhangi bir mektup göndermiyor. İbrahim'in mektup göndermemesinden dolayı sıkıntıya düşen Gülcan artık İbrahim'in onları unuttuğunu düşünmektedir.

Turkish Studies

“Sözün, yeminin böylemiydi? Artık İbrahim değil misin yoksa? Oda içindeki suya, düğme ucundaki ışığa, o medeniyet dediğin bir şeylere değiştin mi, sattın mı bizleri?”

Şimdiye kadar eşinden haber alamayan Gülcan mektup yazmasını öğrenmek maksadı ile köy öğretmeninden ders almaktadır. Bu arada Reşit Ağa ve adamları boş durmayarak ve bu durumu bir fırsat bilerek Gülcan’ın köy öğretmeni ile ilişkisi olduğu dedikodusunu yayarlar. Köylü bu dedikodu üzerine büyük bir hınçla Gülcan’ı taşlar, linç eder ve İbrahim’e eşinin onu aldattığını bildirmek maksadıyla bir mektup yazarlar. Aynı zamanda Reşit Ağanın adamları dere üstünde Gülcan’ı ve çocuğunu tehdit eder ve bu arada çocukları Hasan İsmail suya düşer, boğulur ve ölür. Eşi gelmeden çocuğunu defnetmek istemeyen Gülcan evine kapanır ve kimseyi evine almaz. Bu arada İbrahim de yeni Alman eşi ve ondan olan çocuğu ile memleketine dönmek üzere yola çıkar. Ancak o ulaşmadan Gülcan, İbrahim’in Almanya’dan getirdiği her şeyi yakar ve çocuğunu defneder. Bu arada da Gülcan Reşit Ağayı oğlunun boğulduğu yere götürerek orada silahla vurur ve suya düşen ağa orada boğulur. İbrahim de köye yakın bir yerde araçla kazarak ölür.

Tam olarak yurt dışına göçle birlikte ortaya çıkan parçalanmış aile üzerine kurgulanmış film o dönemdeki parçalanmış aile olgusunu net bir şekilde anlatmaktadır. Dönüş aslında dönmek ya da dönmek üzere bir gidişin resmi, bir analizi. Bu analiz o günün doğal koşulları içerisinde anlamlı bir şekilde bir sanat eserine dönüştürülmüştür. Parçalanmış aile olgusunu bir aile üzerinden inceleyen film o günden bu yana hala yaşanmakta olan parçalanmış aile olgusunu bugüne taşıyan ve bu olguyu bugünün koşulları içerisinde düşünmeyi sağlayan bir film olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün bu makalenin yazılmış olması parçalanmış aile olgusunun bu filmin çekilmesinden sonra aradan yaklaşık 45 yıl geçmiş olmuş olmasına rağmen hala diri ve canlı olduğunu gösteren delillerden biridir.

Sonuç

Türkiye’den yurt dışına 1960’lı yıllardan bu yana gerçekleşen işçi göçü hadisesi çok farklı sonuçlar doğurmuştur. Bu sorunlardan birisi de parçalanmış aile olgusudur. Bu çalışma göçle birlikte ortaya çıkan parçalanmış aile olgusunu yıllar önce çekilmiş bir film olan “Dönüş” üzerinden analiz etmeyi amaçlamıştır. Parçalanmış aileler geçmişten günümüze var olan önemli bir olgudur. Parçalanmış ailelerin yaşam pratikleri, çekilen sıkıntıları düzenli ailelerden farklılık göstermektedir. Özellikle memlekette kalan eş, çocuk ve anne-baba bu olgudan olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu film de bu konu üzerine odaklanmış ender eserlerden birisidir. Yıllar önce çekilmiş olmasına rağmen o günün sorunlarını, toplumsal ağlarını, kültürel koşullarını, ekonomik koşullarını ve birçok toplumsal alanı yansıtmaya ve bu güne ayna olması açısından oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Her seferinde aynı tadı veren film bugün hala geçerliliğini koruyan parçalanmış aile olgusuna bugünün koşulları içerisinde bir ışık, bir bilinç sunmaktadır.

Bugün kaba gözlemlerimizde benzer sorunların bugünün koşulları içerisinde hala yaşandığı tespit edilmiştir. Bir örnek verilecek olursa Konya/Kulu’da bir Lise okul müdüründen alınan bilgiye göre öğrenim gören çocukların yaklaşık %30’u göçle birlikte ortaya çıkan parçalanmış aile olgusundan olumsuz derecede etkilenmektedir. Günün koşulları gereği belki çok maddi sıkıntı çekilmese de hasret, yalnızlık, baba ilgisinden yoksunluk, evin yükünün omuzlarına binmesi ve kötü alışkanlıklara kolay alışma gibi olumsuz durumlardan çocukların oldukça etkilendiği söylenmektedir.

Tüm bunlarla birlikte şimdiye kadar göçün ardında kalan eş ve çocuktan bahsedildi. Ancak şunu da ilave etmek gerekir ki göç edenin Dönüş filmindeki gibi her zaman rahat bir yaşam sürdüğü söylenemez. Göç eden de aileden ayrı kalmanın olumsuz etkilerini yaşayabilmektedir. Özellikle bekar hayatı sürme, yalnızlık, özlem, çocuklarla ilgilenememe, eşle ilgileneme, anne ve babayla

ilgilenememe, bağların zayıflaması, hem kendisinin hem memleketteki ailenin ekonomik yükümlülüğü gibi pek çok sorunla da göç eden karşı karşıya kalabilmektedir.

Parçalanmış ailelerin farkında olmak, farkındalık ortaya çıkarmak oldukça önemli görünmektedir. Bu gibi sanat eserleri de topluma ışık tutması açısından büyük önem arz etmektedir. Sanat eserleri ile birlikte bilimsel çalışmalar, kampanyalar, kamu spotları ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yapacağı çalışmalar parçalanmış aile olgusunun olumsuz etkilerinin tespiti ve azaltılması konusunda oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alpagu, Hasan (2015), *Göç Ekonomisi*, Sosyoloji Divanı Dergisi Göç Sayısı, Edt. Köksal Alver, Sayı: 6, Çizgi Kitabevi, Konya, Sn: 55-66.
- Başkurt, İrfan (2009), *Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Bunalımı*, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 12, İstanbul, Sn: 81-94.
- Doğan, Şahin (2016), “Çocukların Boşanmaya Caydırıcı Etkisi / Then Deterrent Effect of Children on Divorce”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/2 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9352>, p. 321-352.
- Görmezöz, Göktan (2011), *Uluslararası Göç ve Tarihsel Gelişimi*, İşkur Dergisi, Sayı:3, Ankara, Sn: 38-43.
- Kömürcü, Elif (2011), *Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Sosyo-Kültürel Sorunları: Bir Entegrasyon Çalışması*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Orhan, Kamil (2010), *"Modern Zamanlar" Filmi ve Dönemsel Bir Çalışma İlişkileri Yorumlaması*, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2010/1, Sn: 133-152.
- Saran, Nephana (1991), *Çocuk Suçluluğu ve Parçalanmış Aileler*, Aile Yazıları III., Birey Kişilik ve Toplum, Bilim Serisi (Der.:B. Dikeçligil-A. Çiğdem). Yayın No: 5, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, Sn: 131-134.
- Şahin, İlkay (2009), *Eşikte Yaşamak -Bir Kadın Tecrübesi Olarak Göç Ve Ritüel-*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009, P.: 2056-2080, Ankara- Turkey, Turner, Graeme (1999), *Film As Social Practice*. 240 p. GBR: Routledge.London.
- Türkan, Hüseyin (2015), *Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve İrkçilik*, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, Abdurrahman (2014), *Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/2 Winter 2014, ANKARA-TURKEY, ISSN: 1308-2140, Doi Number:10.7827/TurkishStudies.6274. P. 1685-1704.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, (2011), *Avrupa'da Yaşayan Türkler Saha Araştırması*, Ankara.
- <http://www.sinematurk.com/film/1173-donus/>, Son Erişim Tarihi: 10.02.2017.
- <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler.tr.mfa>, Son Erişim Tarihi: 15.04.2017.